

Jonna Partanen

TULOEROJEN VAIKUTUKSET VAPAA-AJANVIETTO- MAHDOLLISUUKSIIN JA YSTÄVYYSSUHTEISIIN

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Jonna Partanen: ”Tuloerojen vaikutukset vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyys-suhteisiin”
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2023

Tarkastelen tässä kandidaatintutkielmassani sitä, miten tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja sitä kautta ystävyys-suhteisiin. Vapaa-ajanvietto on paljon aiempaa kulutuskeskeisempää ja tulot vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ihmisillä on. Jos ystävien tulotasot ovat hyvin erisuuruiset, vapaa-ajanviettotavat voivat eriytyä kauas toisistaan. Tällöin erilaiset mahdollisuudet viettää vapaa-aikaa voivat erottaa ystäviä toisistaan, kun vapaa-ajat muotoutuvat hyvin erilaisiksi ja erituloisten ihmisten on vaikea ymmärtää toistensa taloudellisia tilanteita. Tutkimuskysymys tutkielmassani on ”*Miten ystävien suuret tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyys-suhteisiin?*”. Tutkielmassani tuon esille eri ihmisten kokemuksia siitä, millaisia vaikutuksia tuloeroilla on ollut heidän vapaa-ajanviettoonsa ja ystävyys-suhteisiinsa sekä millaisia ajatuksia ja tunteita tämä heissä herättää.

Tutkielmani aineistona on Ylen 14.8.2022 julkaiseman uutisen *Suuret tuloerot voivat vieraannuttaa ystäviä toisistaan – vapaa-ajanvietosta on tullut entistä kulutuskeskeisempää* keskustelupalstalla käydyt keskustelut. Aineisto koostuu sekä keskustelupalstan keskustelunavauksista että niihin kirjoitetuista vastauksista. Tutkielmassani käytetään tutkimusmenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, joka sopii keskustelupalstan kommenttien analysoimiseen.

Aineiston analyysissä olen etsinyt keskustelun kommentteista toistuvia ilmauksia kokemuksista, joissa kuvailaan tuloerojen vaikutuksia vapaa-ajanviettoon ja ystävyys-suhteisiin. Olen ryhmitellyt kommenttien kokemusten pohjalta neljä teemaa. Ensimmäiseen teemaan olen ryhmitellyt kokemuksia, jotka liittyvät tuloerojen vaikutukseen ystävyys-suhteisiin ja vapaa-ajanviettoon ystävien kanssa. Toiseen teemaan olen jäsennellyt tunteita, joita erituloisten ystävien erilaisiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin liittyy. Kolmannessa teemassa käsittelem sitä, millaisia ajatuksia jakamisen kulttuurista nousee esiin kommentteissa. Neljännessä teemassa keskityn kokemuksiin siitä, miten tuloerot voivat vaikuttaa vapaa-ajanviettoon perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa.

Tutkielmani yleisimpänä tuloksena on, että vapaa-ajanvietto ja ystävyys eivät ole tuloista riippuvaisia. Tuloksissa nousee esille myös sellaisia kokemuksia, joissa tuloerot ovat eriyttäneet vapaa-ajanviettotavat ja ystävät kauas toisistaan. Tuloksissa tulee esille ajatus siitä, että sekä tuloerot, mutta myös monet muut tekijät voivat erottaa ystäviä toisistaan.

Avainsanat: tuloerot, pienituloisuus, vapaa-aika, ystävyys, kuluttaminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Aiempi tutkimus taloudellisesta eriarvoisuudesta ja kuluttamisesta	3
3	Suomalaisten vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja taloudellinen eriarvoisuus	6
3.1	Suomalainen vapaa-aika	6
3.2	Vapaa-ajan kulutuskeskeisyys ja erilaiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet	7
3.3	Taloudellinen eriarvoisuus Suomessa	9
4	Tutkimusasetelma	11
4.1	Tutkimuskysymys	11
4.2	Keskustelupalsta tutkimusaineistona	11
4.3	Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	12
4.4	Tutkimusetiikka	13
5	Tulokset	15
5.1	Tuloerojen vaikutukset ystävyysuhteisiin	15
5.1.1	Vapaa-ajanvietto ja ystävyys eivät ole tuloista riippuvaisia	16
5.1.2	Tuloerot eriyttävät vapaa-ajan viettotavat ja ystävät kauas toisistaan	18
5.1.3	Mikä tahansa voi erottaa ystävät toisistaan	19
5.2	Tuloeroihin liittyvä kateus ja avoimuuden sekä ymmärryksen haasteet erituloisten ystävien välillä	20
5.2.1	Erituloisten ystävien erilaisten vapaa-ajanviettomahdollisuuksien aiheuttama kateus ystävyysuhteissa	20
5.2.2	Avoimuuden ja ymmärryksen haasteet erituloisten ystävien välillä	22
5.3	Jakamisen kulttuuri	23
5.3.1	Jakaminen, ystävien auttaminen ja osallistaminen vapaa-aikaan	24
5.3.2	Tarjoamisen ja vastaanottamisen vaikeus ystävyysuhteissa	25
5.4	Tuloerojen vaikutukset vapaa-ajanviettoon perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa	26
6	Johtopäätökset	29
	Lähteet	32

1 Johdanto

Vapaa-ajanvietto on paljon aiempaa kulutuskeskeisempää ja tulot vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ihmisillä on. Jyväskylän yliopiston sosiologian professori Terhi-Anna Wilskan mukaan suuret tuloerot voivat vaikuttaa ystävyysuhteisiin merkittävästi ja jopa erottaa ystäviä toisistaan, sillä erisuuruisten tulojen myötä, vapaa-ajanviettotavat voivat olla todella erilaisia. Tuloerot vaikuttavat suuresti siihen, voiko ystävä, jolla on pienemmät tulot osallistua esimerkiksi juhliin, matkalle tai ravintolailalliselle. Suurituloisen ystävä voi loukkaantua, jos pienempituloisen ystävä ei pääse osallistumaan. Puolestaan pienituloiselle voi olla turhauttavaa, kun suurempituloisen ystävä ei ymmärrä tilannetta. Eri-laiset mahdollisuudet viettää vapaa-aikaa voivat erottaa hitaasti ystäviä toisistaan, kun vapaaajat muotoutuvat hyvin erilaisiksi ja erituloisten ihmisten on vaikea ymmärtää toistensa tilanteita. (Yle 2022.)

Tuloerojen vaikutusta vapaa-ajanviettoon ja erityisesti sen kautta ystävyysuhteisiin ei ole tutkittu vielä paljoa etenkään Suomessa. Wilska on tutkinut aihetta, mutta valmiita tutkimusjulkaisuja ei vielä ole. Wilska on julkaissut useita tutkimuksia kuluttamiseen ja kulutuskulttuuriin liittyen (ks. Wilska 1995, 1999). Muualla Euroopassa on julkaistu aiheeseen liittyviä tutkimuksia (esim. Garcia-Castro ym. 2022; Pellandini-Simányi 2017). Tuloerojen vaikutusten tutkiminen vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin sekä ystävyysuhteisiin liittyen on tärkeää, sillä vapaa-ajan eriarvoistuminen on hyvin ajankohtainen ilmiö. Aiheesta on uutisoitu paljon erityisesti elokuusta 2022 lähtien esimerkiksi Ylen ja Helsingin Sanomien toimesta ja se on herättänyt paljon keskustelua esimerkiksi aiheeseen liittyvien uutisten kommenttikentissä sekä sosiaalisessa mediassa.

Suomessa tuloerot ovat merkittävän suuria, kun verrataan kaikista suurituloisimpia ja pienituloisimpia suomalaisia keskenään (Tilastokeskus 2021). Tulot voivat vaikuttaa merkittävästi siihen, millaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ihmisillä on. Heikko taloudellinen tilanne voi kaventaa vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, sillä pienituloisilla ei aina ole samanlaisia ja yhtä laajoja mahdollisuuksia viettää vapaa-aikaa, kuin suurituloisemmilla ihmisillä on. (Yle 2022.) Eriarvoiset vapaaajat voivat vaikuttaa hyvinvointiin sen kautta, että yhteiskunnallinen osalli-

suus saattaa heikentyä, kun harrastuksiin osallistuminen ja sosiaalisten suhteiden ylläpito vaikeutuu taloudellisen tilanteen vuoksi. Vapaa-aika on tärkeä osa elämää ja siksi vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tasavertaisuus on tärkeää, eivätkä mahdollisuudet saa rajautua liian kapeiksi pienen tulotason takia.

Tutkielmassani keskityn siihen, miten tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja sitä kautta ystävyysuhteisiin. Tutkimuskysymyksenäni on *”Miten ystävien suuret tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyysuhteisiin?”*. Tutkielmani aineistona on Ylen 14.8.2022 julkaiseman uutisen *Suuret tuloerot voivat vieraannuttaa ystäviä toisistaan – vapaa-ajanvietosta on tullut entistä kulutuskeskeisempää* keskustelupalstalla käydyt keskustelut. Tutkimusmenetelmänä tutkielmassani on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jonka keinoin olen etsinyt keskustelupalstalta toistuvia ilmauksia kokemuksista siitä, miten tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyysuhteisiin.

Aloitan tutkielmani esittelemällä aiempaa suomalaiseen kuluttamiseen liittyvää tutkimusta. Esittelen myös eriarvoisuuden ja kuluttamisen yhteyteen liittyvää aiempaa tutkimusta. Lisäksi esittelen muissa Euroopan maissa tehtyjä aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Aiemman eriarvoisuutta ja kuluttamista käsittelevän tutkimuksen esittelemisen jälkeen siirryn käsittelemään suomalaisten vapaa-ajanviettotapoja, vapaa-ajan kulutuskeskeisyyttä ja erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Käsittelem myös Suomen taloudellista eriarvoisuutta. Tämän jälkeen siirryn esittelemään tutkimusasetelmani, johon kuuluu tutkimuskysymys, -aineisto ja -menetelmä. Käsittelem tutkimusasetelmaosiossa myös tutkielmani tutkimusetiikkaa. Sitten siirryn esittelemään tutkimukseni tuloksia, jotka olen jaotellut teemoittain neljään eri alalukuun. Lopuksi esittelen tutkielmani johtopäätökset.

2 Aiempi tutkimus taloudellisesta eriarvoisuudesta ja kuluttamisesta

Suomalaisten kulutusta tutkii ja seuraa pääasiassa Tilastokeskus ja Kulutustutkimuksen seura ry. Tilastokeskus tekee kulutustutkimuksia, joissa kerätään tietoa suomalaisten kotitalouksien kulutusmenoista. Kulutustutkimuksissa tarkastellaan kuluttamisen ajallista muutosta ja kulutuseroja väestöryhmittäin. Edellinen Tilastokeskuksen kulutustutkimus on tehty vuonna 2016. (Tilastokeskus 2020.) Kulutustutkimuksen seura on tieteellinen yhdistys, joka edistää kulutuksen ja kuluttajakäyttäytymisen monitieteistä tutkimusta. Kulutustutkimuksen seura julkaisee Kulutustutkimus.Nyt-lehteä, joka on kulutustutkimusta käsittelevä monitieteellinen lehti.

Suomalaisia kulutustutkijoita ovat muun muassa Terhi-Anna Wilska ja Minna Autio. Wilska on tutkinut esimerkiksi kulutuksen yhteyttä identiteettiin ja erilaisiin elämäntyyliin. Wilska on tehnyt myös jo 1990-luvulla tutkimusta nuorten kuluttamisesta ja vertaillut sitä muiden ikäryhmien kulutukseen sekä tutkinut sitä, miten lama on vaikuttanut kuluttamiseen. (Ks. Wilska 1995, 1999, 2002.) Autio puolestaan on tutkinut muun muassa kuluttajuuden rakentumista sekä kulutusyhteiskunnan muutosta. (Esim. Autio 2006, 2019.) Suomalaisten kulutustutkimuksia, kuluttamisen muutoksia eri aikoina ja eri väestöryhmissä sekä kuluttamisen yhteyttä identiteettiin on tutkittu paljon suomalaisessa kulutustutkimuksessa. Kuitenkin tutkielmani aiheeseen liittyvää kulutustutkimusta siitä, miten tuloerot vaikuttavat vapaa-ajan kulutusmahdollisuuksiin ja millainen yhteys tällä on ystävyys-suhteisiin, ei ole vielä julkaistu.

Kansainvälisesti taloudellisen eriarvoisuuden ja kuluttamisen yhteyksiin liittyviä tutkimuksia on julkaistu paljon (esim. Attanasio & Pistaferri 2016; Coibion 2017; Fischer & Strauss 2021). Kuitenkin tutkielmani aiheeseen suoraan liittyvää tutkimusta on julkaistu toistaiseksi vain vähän. Espanjassa ja Unkarissa on julkaistu tutkimuksia, joissa tutkitaan tuloerojen vaikutuksia vapaa-ajanviettoon ja sitä, miten erituloiset ystävät voivat kuluttaa eri tavoin vapaa-ajallaan. Yksi aiempi tutkimus aiheesta on Juan Diego García-Castron ja kumppaneiden (2022) tutkimus *The perception of economic inequality in everyday life: My friends with the most and least money*, jossa tutkitaan taloudellista eriarvoisuutta ystävien välillä jokapäiväisessä elämässä. Tutkimus sijoittuu Espanjaan ja siinä tarkastellaan sekä kvalitatiivisin että kvantitatiivisin keinoin sitä, millaisia mahdollisuuksia eri tuloluokkiin kuuluvilla ystäville on viettää vapaa-aikaa

ja kuluttaa. Tutkimukseen vastasi 547 henkilöä, jotka kertoivat avovastauksin siitä, miten taloudellinen eriarvoisuus näkyy heidän omassa ja heidän ystäviensä arjessa. (García-Castro 2022, 20.) Tutkimuksen osallistujilta kysyttiin, mitä heidän suuri- ja pienituloisemmat ystävänsä voivat tehdä taloudellisilla resursseillaan (em. 22). Kaksi eniten vastauksissa mainittua teemaa, joissa taloudellinen eriarvoisuus erituloisten ystävien elämässä näkyy olivat mahdollisuudet kuluttaa ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet. Myös muita osa-alueita mainittiin, joissa eriarvoisuus näkyy jokapäiväisessä elämässä, mutta keskityn näihin kahteen yleisimpään teemaan, koska ne liittyvät eniten tutkielmani aiheeseen. Taloudellinen eriarvoisuus näkyy kulumahdollisuuksissa siinä, että suurempituloisilla on mahdollisuus tehdä esimerkiksi heräte- ja vaateostoksia sekä ostaa yksityisiä palveluita, kun taas pienempituloiset eivät voi välttämättä kuluttaa näihin asioihin. Kun tulot ovat suuret on mahdollista kuluttaa ilman miettimistä ja hankkia asioita, joita haluaa. Pienempituloisille myös lomamatkoille, ravintoloihin tai elokuviin meneminen on rajallisempaa suurituloisempiin verrattuna. (Em. 25.) Taloudellisesta eriarvoisuudesta ollaan tietoisia ja sen vaikutukset nähdään jokapäiväisessä elämässä (em. 26). Taloudellisella eriarvoisuudella on merkittäviä vaikutuksia kulutukseen ja vapaa-aikaan liittyen ja pienemmät tulot rajaavat mahdollisuuksia kuluttaa ja osallistua merkittävästi.

Toinen aiempi tutkimus aiheeseeni liittyen on Unkarissa tehty Léna Pellandini-Simányin (2017) tutkimus *How Do Friends Manage Income Differences? The Role of Lay Concepts of Justice in the Erosion of Income-Bridging Friendships and Social Segregation*. Pellandini-Simányin haastattelututkimus keskittyy siihen, miten ihmiset ylläpitävät ystävyysuhteita, joissa ystävien väliset varallisuuserot ovat merkittävän suuret. Tutkimus ei keskity suoraan ystävien välisiin tuloeroihin, vaan pikemmin varallisuuteen ja eri yhteiskuntaluokkiin kuulumiseen. Tutkimuksen mukaan tuloerojen aiheuttaman eriarvoisuuden vaikutukset näkyvät sekä mikro- että makrotasolla. Eriarvoisuus näkyy mikrotasolla siinä, että eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat ystävät erkaantuvat toisistaan ja makrotasolla siinä, että sosiaalinen segregatio lisääntyy yhteiskunnassa. Kun ystävät erkaantuvat toisistaan tapahtuu sosiaalista segregatiota eli eriytymistä, joka lisää eriarvoisuutta eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ihmisten välillä. (Pellandini-Simányi 2017, 593–594.) Yhä useammin ystävät kuuluvat samaan yhteiskuntaluokkaan ja Unkarissa eri tuloluokkiin kuuluvien ihmisten väliset ystävyysuhteet ovat vähentyneet (em. 595). Syitä tälle vähentymiselle on tuloerojen kasvu, vapaa-ajanvieton erilaistuminen ja se, että eri tuloluokkiin kuuluvien ihmisten kohtaamiset ovat vähentyneet (em. 603).

Tutkimuksessa esitellään kolme keinoa, joilla eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat ystävät onnistuvat ylläpitämään ystävyysuhdetta varallisuuseroista huolimatta. Ensimmäinen keino on se, että rahaa vältellään aiheena sekä puheissa että käytännössä. Rahasta ei keskustella eli varakkaampi ystävä ei esimerkiksi kerro kalliista ostoksista tai siitä paljon hän tienaa. Ystävät tapaavat useimmiten vähävaraisemman kotona, jotta rahankäyttö tapaamisiin on mahdollisimman vähäistä. (Em. 598.) Toinen keino säilyttää ystävyysuhde varallisuuseroista huolimatta on se, että varakkaampi ystävä muuttaa käytöstään ollessaan vähävaraisemman ystävän seurassa. Eli varakkaampi voi kuluttaa ja viettää vapaa-aikaansa haluamallaan tavalla muuten, mutta vähävaraisemman ystävän seurassa hän ei kuluta, vaikka siihen olisi mahdollisuus. (Em. 599.) Rahasta puhuminen avoimesti voi olla vaikeaa ja siksi sitä halutaan välttää. Jos varakkaampi ystävä tuo esille esimerkiksi tulojaan tai kalliita hankintoja se voidaan nähdä helposti kerskailuna, joten raha-asioista vaikeneminen nähdään helpompana vaihtoehtona (em. 599). Kolmas keino on aiemmille keinoille päinvastainen ja siinä keskiössä on avoin rahapuhe. Ystävyysuhde ei piilotella eriarvoisuutta, vaan se tuodaan esille. Tällöin ystävät voivat valita sellaisia vapaa-ajan menoja, joihin kaikilla on taloudellinen mahdollisuus osallistua. (Em. 600–601.) Pellandini-Simányin mukaan mikään keinoista ystävyysuhdeiden säilyttämiseksi ei ole ongelmaton (em. 603–604). Ystävien erkaantuminen toisistaan tuloerojen takia on erittäin monitasoinen ilmiö, eikä sen ratkaisemiseksi ole yksinkertaista keinoa.

3 Suomalaisen vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja taloudellinen eriarvoisuus

3.1 Suomalainen vapaa-aika

Vapaa-ajan käsite ei ole yksiselitteinen, mutta useimmiten vapaa-ajalla tarkoitetaan ansiotyön ja opiskelun ulkopuolista aikaa. Vapaa-ajalla rentoudutaan ja virkistäydytään sekä harrastetaan. (Tilastokeskus 2004.) Vapaa-aika määritellään nykyään usein hyvin yksilöllisesti ja siihen liitetään positiivisia ajatuksia, kuten esimerkiksi vapauden ja ilon tunteita (Liikkanen 2009, 11). Suomalaisille vapaa-aika on tärkeä osa elämää ja Tilastokeskuksen (2019) uusimman vapaa-aikatutkimuksen mukaan vapaa-aika on monille suomalaisille jopa työtäkin tärkeämpi asia. Suomalaisen vapaa-ajanviettoa on tutkittu jo neljänkymmenen vuoden ajan ja Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa selviää, mitkä ovat suomalaisten yleisimpiä vapaa-ajanviettotapoja ja miten vapaa-ajanvietto on muuttunut 1990-luvulta 2000-luvulle siirryttäessä vuoteen 2019 saakka. (Tilastokeskus 2019.) Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimukset ovat todella laajoja katsauksia suomalaisten vapaa-ajanviettotapoihin, sillä tutkimus kattaa koko väestön yli 10-vuotiaista ylöspäin (em. 2019). Tarkastelen suomalaisten vapaa-ajanviettoa ensin Tilastokeskuksen vuosien 2017 ja 2019 vapaa-aikatutkimuksien pohjalta. Sen jälkeen vertailen vuosien 2017 ja 2019 vapaa-ajanviettotapoja 1990-luvun lopun sekä 2000-luvun alun vapaa-aikatutkimuksiin ja esittelen keskeisimpiä muutoksia suomalaisten vapaa-ajanvietossa.

Vuoden 2019 vapaa-aikatutkimuksen tulosten mukaan suomalaisten suosimia vapaa-ajanviettotapoja ovat muun muassa kirjojen lukeminen, musiikin kuuntelu ja digitaalisten pelien pelaaminen (Tilastokeskus 2019). Vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksesta selviää, että liikuntaharrastukset, kuten lenkkeily, kuntosalilla käyminen ja pyöräily, ovat suosittuja lähes koko väestön keskuudessa (Tilastokeskus 2017). Vuoden 2019 vapaa-aikatutkimuksen mukaan suomalaisten vapaa-aikaan kuuluu myös monipuolisesti kulttuuritilaisuuksissa, kuten elokuvissa, museoissa ja teatterissa käyminen. Monille suomalaisille myös mökkeily ja matkailu sekä kotimaassa että ulkomailla ovat tärkeitä vapaa-ajanviettotapoja. Ravintolassa syöminen on myös osa monen suomalaisen vapaa-ajanviettoa. Osa väestöstä mieltää myös ostosten tekemisen, kokkaamisen ja puutarhanhoidon tärkeiksi vapaa-ajan harrastuksiksi, vaikka useimmille nämä

asiat ovat kotitöitä, eikä harrastuksia. (Tilastokeskus 2019.) On tärkeää ottaa huomioon se, että vapaa-ajanviettotavat ovat todella monipuolisia ja tässä on esitelty vain joitakin kaikista yleisimpiä vapaa-ajanviettotapoja ja harrastuksia. Suomalaisten vapaa-ajanviettotavat vaihtelevat myös merkittävästi esimerkiksi iän ja sukupuolen mukaan, mutta tässä on esitelty niitä vapaa-ajan aktiviteettejä, jotka ovat iästä tai sukupuolesta riippumatta lähes koko väestön tasolla suosittuja ja näin ollen kuvaavat hyvin suomalaista vapaa-aikaa.

Verrattaessa vuosina 2017 ja 2019 tehtyjä vapaa-aikatutkimuksia aiempiin vapaa-aikatutkimuksiin, on suomalaisten vapaa-ajanviettotavoissa löydettävissä sekä muutosta että pysyvyyttä. Yksi merkittävimmistä muutoksista on se, että vuoden 2019 vapaa-aikatutkimuksen mukaan sukulaisten, ystävien ja aikuisten lasten ja vanhempien tapaaminen vapaa-ajalla on vähentynyt merkittävästi vuoden 2002 vastaavan tutkimukseen verrattuna. Yhteydenpito ystäviin ja sukulaisiin verkossa ja puhelimen välityksellä on puolestaan yleistynyt, mikä voi selittää kasvokkaisten tapaamisten vähenemistä. (Tilastokeskus 2019.) Kirjojen lukeminen ja digitaalisten pelien pelaaminen on lisääntynyt, kun taas musiikin kuuntelu on vähentynyt (Tilastokeskus 2017). Mökkeily on ollut suosiossa jo useamman vuosikymmenen ajan, mutta matkailun rooli vapaa-ajanvietossa on kasvanut merkittävästi aiempiin tutkimuksiin verrattuna (Tilastokeskus 2019). Liikuntaharrastukset ovat pääsääntöisesti säilyttäneet suosionsa eri vuosina tehdyissä vapaa-aikatutkimuksissa, kun taas kulttuurin harrastaminen on lisääntynyt ja muuttunut aiempaa monipuolisemmaksi (em. 2019).

3.2 Vapaa-ajan kulutuskeskeisyys ja erilaiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet

Suomi alkoi kehittyä kulutusyhteiskunnaksi toisen maailmansodan jälkeen ja siirtymä kohti jälkiteollista kulutusyhteiskuntaa vahvistui 1970- ja 1980-luvuilla. 1970- ja 1980-luvuilla palveluiden tuotanto nousi yhtä suureksi tavaratuotannon kanssa, jolloin kansalaisten kulutus kohdistui voimakkaasti sekä tavaroihin että palveluihin. Erityisesti 1980-luvulta eteenpäin kulu- tusta on tutkittu osana identiteettien ja erilaisten elämäntyylien muodostumista. Myös sosi- aalinen luokka ja tulotaso ovat kuluttamisen tutkimisessa keskiössä, sillä ne mahdollistavat erilaisten tavaroiden ja palveluiden kuluttamisen. Ennen 1980-lukua palveluiden ja tavaroiden

kuluttaminen ajateltiin enemmän yksittäisen kuluttajien valintoina, mutta myöhemmin erilaisten tulotasojen mahdollistamat erilaiset elämäntyyliä ovat olleet kuluttamisen keskiössä. (Autio 2019, 207–208.)

Suomalaisten vapaa-ajanvietossa näkyy monia erilaisia sosiaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten vapaa-aikaa vietetään. Vapaa-ajanviettoon vaikuttaa voimakkaasti tulotaso. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi ikä, sukupuoli, asuinpaikka, koulutustaso ja perhetilanne. (Purhonen ym. 2014, 260–262). Kulutuskeskeisyys näyttelee aiempaa suurempaa roolia koko yhteiskunnassa, koska ihmiset toteuttavat itseään kuluttamisen kautta. Kuluttaminen tarkoittaa sekä aineetonta eli esimerkiksi palvelujen ostamista, että materiaalista kuluttamista eli esimerkiksi vaatteiden ostamista. Tämän myötä kuluttaminen on tällä hetkellä myös aiempaa merkittävämpi osa vapaa-ajanviettoa. (Hautamäki 2022.) Suomalaisten vapaa-ajassa yleistyneistä vapaa-ajanviettotavoista monet ovat sellaisia, joissa raha on keskeisessä roolissa. Esimerkiksi matkailu, ravintoloissa syöminen ja erilaisissa kulttuuritilaisuuksissa kuten teatterissa käyminen ovat sellaisia vapaa-ajanviettotapoja, joihin menee rahaa, eli kuluttamisella on merkittävä rooli vapaa-ajanvietossa.

Kulutuskeskeinen elämäntapa on kestävä ja yhä useamman kulutusvalinnoissa alkaa korostua kestävämmät valinnat, sillä huoli ilmastonmuutoksesta on suuressa osassa monen suomalaisen elämää. Tässä tutkielmassani en kuitenkaan keskity ainoastaan materiaalliseen kuluttamiseen, vaan myös siihen miten suomalaiset kuluttavat vapaa-ajalla entistä enemmän erilaisia palveluja. Kulutuskeskeisessä elämäntavassa näkyy vahvasti se, miten suuressa osassa raha on harrastuksissa ja ystävien tapaamisessa. Kuluttaminen ei ole ainoastaan tavaroiden ostamista, vaan myös enenevässä määrin rahankäyttöä erilaisiin palveluihin ja harrastuksiin liittyen. Ilmastokriisin keskellä hyvää elämää täytyy elää nyt ja jatkossa niin, että se perustuu aineettomiin resursseihin (Joutsenvirta & Salonen 2020, 96). Aiemmin kuluttaminen keskittyi materiaaliin, kun ainoa kuluttamista rajoittava tekijä oli yksilön omat tulot. Nykyään kuitenkin yhä useammat ihmiset ottavat kuluttamisessaan huomioon myös muut tekijät, kuten ilmastoasiat, minkä vuoksi materiaalin sijaan elämänlaatua täytyy kehittää aineettomasti. (Em. 96–97.) Myös vapaa-ajalla täytyy kuluttaa sellaisiin asioihin, jotka eivät kuormita ympäristöä, mutta joiden avulla voi silti harrastaa ja viettää aikaa läheisten kanssa.

Purhosen ja kumppaneiden (2014) mukaan tulotason vaikutukset näkyvät vapaa-ajanvietossa erityisesti siinä, miten paljon erilaisissa paikoissa ja tapahtumissa käydään. Tulotason ohella myös muun muassa ikä ja koulutustaso vaikuttavat siihen, miten paljon esimerkiksi ravintoloissa ja kulttuuritapahtumissa käydään. Kuitenkin tulotason rooli on suuri, kun keskitytään siihen, miten usein käydään tai käydäänkö lainkaan esimerkiksi teatterissa, konserteissa tai musikaaleissa. (Em. 256.) Liput erilaisiin kulttuuritapahtumiin ovat usein hyvin kalliita, jolloin monien osallistuminen niihin estyy rahanpuutteen takia (em. 262). Vapaa-ajan tapahtumissa käyminen on monelle tärkeää sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen kannalta (em. 265). Kun osallistuminen tapahtumiin rajautuu tulotason takia, myös mahdollisuus tehdä ja kokea asioita ystävien kanssa kaventuu. Toki on paljon ilmaisia ja edullisia vapaa-ajan tapahtumia ja mahdollisuuksia harrastaa kulttuuria, mutta pienet tulot kaventavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksia merkittävästi, jolloin valinnanvapaus pienenee.

Kulttuuritapahtumien ohella yksi merkittävään suosioon noussut vapaa-ajanviettotapa on matkailu. Matkailu ajatellaan osaksi vapaa-ajanviettoa, mutta siihen liittyy kuitenkin tietynlainen luksus, joka erottaa sen muista vapaa-ajanviettotavoista, kuten esimerkiksi kulttuuritapahtumiin osallistumisesta. Kun puhutaan tulojen vaikutuksista vapaa-ajanviettoon, matkailun kohdalla tulojen merkitys korostuu kaikista eniten. Mitä parempi taloudellinen tilanne on, sitä kiinnostuneempia matkailusta ollaan ja sitä enemmän matkustamista harrastetaan. (Purhonen ym. 2014, 274.) 1980- ja 1990-luvuilla suomalaiset matkustivat useimmiten rantalomille esimerkiksi Kreikkaan, Espanjaan ja Italiaan. Seuramatkat aurinkorannoille olivat edullinen tapa matkustaa ulkomaille, sillä keskituloisille lentäminen ja lomaileminen ulkomailla oli muutoin vielä suhteellisen kallista. Myös risteilyt Viroon, Ruotsiin, Puolaan ja Saksaan olivat suomalaisten matkailijoiden suosiossa. (Autio 2019, 214–215.) 2000-luvun puolella suomalaisten matkustaminen kaukokohteisiin kuten esimerkiksi Thaimaahan on yleistynyt rantalomien ja naapurimaihin matkustamisen rinnalla (em. 225).

3.3 Taloudellinen eriarvoisuus Suomessa

Ylen uutisessa (2022), jonka keskustelupalsta toimii tämän tutkielman aineistona, keskitytään nimenomaan siihen, miten tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyys-

suhteisiin. On kuitenkin otettava huomioon, että tuloerojen lisäksi myös varallisuuserot vaikuttavat yhtäläillä vapaa-aikaan ja ystävyyteen. Siksi on mielekkäämpää puhua taloudellisesta eriarvoisuudesta vapaa-ajanviettoon liittyen, sillä pelkkiin tuloeroihin keskittyminen antaa kaupan kuvan taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksista ihmisten vapaa-aikaan.

Taloudellisesta eriarvoisuudesta on 2010-luvulla muodostunut käsite, jolla kuvataan vuoden 2008 talouskriisin jälkeen kasvussa olleita tulo- ja varallisuuseroja. Eriarvoisuuden käsitettä hyödyntämällä tarkastellaan talouskriisin jälkeen käytetyn säästökuripolitiikan näkymistä sekä tuloeroissa että ihmisten terveydessä ja hyvinvoinnissa. (Rajavuori 2022, 11.) Eriarvoisuus on moniulotteinen yhteiskunnallinen ilmiö, eikä eriarvoisuus tarkoita ainoastaan tuloerojen aiheuttamaa eriarvoisuutta. Eriarvoisuuden keskiössä on se, että tietyt yhteiskunnalliset ryhmät eivät pääse mukaan yhteiskunnan ja talouden kehitykseen samalla tavalla, kuin muut ryhmät. Eriarvoisuus näkyy yhteiskunnassa laajoina rakenteellisina ilmiöinä. Kuitenkin toimet eriarvoisuuden vähentämiseksi ovat paljon pienempiä ja kohdistuvat usein yksittäisiin eriarvoisuuden liittyviin ilmiöihin. (Em. 11–12.)

Vaikka eriarvoisuus ei rajaudu pelkkiin tuloeroihin, antaa niiden tarkastelu hyvän käsityksen siitä, miten eriarvoisuus näkyy Suomessa. Tilastokeskuksen uusimmat tiedot tuloerojen kehityksestä Suomessa on julkaistu vuonna 2020. Vuonna 2020 tuloerot kaventuivat vähän, mutta 1990-luvun puoliväliin verrattuna on selvää, että tuloerot ovat kasvaneet merkittävästi sekä 1990-luvun lopulla että 2000-luvulle siirryttäessä. Suomen kaikista suurituloisimman kymmenyksen tulotaso on kuusinkertainen verrattuna pienituloisimpaan kymmenyksen tulotaso. Vuoden 2020 tilaston mukaan suurituloisimpaan luokkaan kuuluvien tulot olivat keskiarvoltaan noin 70 000 euroa henkilöä kohti vuodessa. Puolestaan pienituloisimpaan luokkaan kuuluvien tulot olivat keskiarvoltaan vain noin 11 450 euroa henkilöä kohti vuodessa. Vaikka vuonna 2020 tuloerot ovat hieman kaventuneet on ero kaikista suurituloisimpien ja kaikista pienituloisimpien suomalaisten kohdalla merkittävän suuri. Tässä on vertailtu suhteellisia tuloja eli ei euromääräisiä eli absoluuttisia tuloja. Suhteellisissa tuloissa ei oteta huomioon esimerkiksi muutoksia tulonsiirroissa. (Tilastokeskus 2021.) Muihin Euroopan maihin verrattuna tuloerot ovat Suomessa yhä keskitasoa pienemmät, vaikka ne ovatkin kasvaneet nopeasti erityisesti 1990-luvun loppupuolelta alkaen (Tilastokeskus 2018).

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tarkoitus on selvittää, miten suuret tuloerot vaikuttavat ystävien mahdollisuuksiin viettää vapaa-aikaa ja sitä kautta ystävyys-suhteisiin. Tutkimuskysymys tutkielmassani on ”Miten ystävien suuret tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyys-suhteisiin?”. Kulutuskeskeisyys on suuressa roolissa vapaa-ajanvietossa, jonka kautta tulot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin merkittävästi. Pienet tulot rajaavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, jolloin eri tuloluokkiin kuuluvien ystävien vapaa-ajanviettotavat voivat eriytyä hyvin kauas toisistaan. (Yle 2022.) Tutkielmassani keskityn ihmisten omiin kokemuksiin tulojen vaikutuksesta vapaa-ajanviettoon sekä ystävyys-suhteisiin, joita he ovat tuoneet esille kommentteissaan.

4.2 Keskustelupalsta tutkimusaineistona

Tämän tutkielman aineistona on Ylen 14.8.2022 julkaiseman uutisen *Suuret tuloerot voivat vieraannuttaa ystäviä toisistaan – vapaa-ajanvietosta on tullut entistä kulutuskeskeisempää* keskustelupalstalla käydyt keskustelut. Yhteensä Ylen uutisen keskustelupalstalla on esitetty 308 kommenttia 14.8.-15.8.2022 välisenä aikana, jonka jälkeen mahdollisuus kommentoida uutista on suljettu. Aineisto koostuu sekä keskustelupalstan keskustelunavauksista että niihin kirjoitetuista vastauksista.

Ennen aineiston analysoinnin aloittamista olen käynyt aineiston kokonaisuudessaan läpi ja jättänyt pois sellaiset keskustelunavaukset ja kommentit, jotka ovat täysin aiheeseen liittymättömiä. Aineiston kommentteja rajatessa olen varmistanut, että ihmisten erilaiset henkilökohtaiset kokemukset aiheesta tulevat esille, eikä mitään olennaista jää aineiston rajauksen ja analysoinnin ulkopuolelle.

4.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Tutkielmassani käytetään tutkimusmenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysissä analysoimista ei lähtökohtaisesti ohjaa tietty teoria, vaan sisällönanalyysiin voidaan soveltaa monia erilaisia teoreettisia näkökulmia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.) Sisällönanalyysiä hyödyntävä tutkimus lähtee liikkeelle siitä, mikä käytettävässä aineistossa on kaikista mielenkiintoisinta ja mihin tutkimuksessa halutaan keskittyä. (Em. 104–106.)

Sisällönanalyysi voi olla teorialähtöinen, teoriaohjaava tai aineistolähtöinen (em. 108). Tässä tutkielmassa on käytössä aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa tarkoituksena on muodostaa tutkittavasta aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisessä analyysissä ei etsitä aineistosta valmiin teorian määrittämiä kategorioita, vaan ne muodostuvat analysoitavasta aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. (Em. 108.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä, kuten muissakin analyysitavoissa, on tärkeää huomioida tutkijan ennakkokäsitysten vaikutukset analyysiin (em. 109). Aineistolähtöisessä analyysissä on erityisen tärkeää keskittyä siihen, että aineiston analysointi tehdään kommentoijien omien kokemusten pohjalta ja luokittelu tehdään puhtaasti aineiston ehdoilla.

Aloitin aineiston analysoimisen ensin poistamalla aiheeseen liittymättömät kommentit, jonka jälkeen aloitin jäljelle jäävien kommenttien analysoimisen. Kun aineiston kopioi Word-tiedostoon on tekstiä noin 31 sivua. Analysoitavassa aineistossa on 47 keskustelun avausta ja 102 keskustelun avauksiin tullutta vastausta. Yhteensä kommentteja on 149. Ennen aiheeseen liittymättömien kommenttien poistamista keskustelun avauksia ja kommentteja oli yhteensä 308. Sisällönanalyysiin on otettu mukaan siis noin puolet kaikista Ylen uutisen keskustelupalstalla esitetyistä kommentteista. Kaikki analyysin ulkopuolelle jätetyt kommentit ovat sellaisia, mitkä eivät liity tutkimusasetelmaan, vaan käsittelevät muita Ylen uutisen aihetta sivuavia teemoja. Ulkopuolelle jätetyissä kommentteissa keskustellaan muun muassa toimeentulosta, perustulosta ja laajemmin poliittisesta päätöksenteosta. Kommentit sivuavat tuloeroja, mutta niissä ei näy vapaa-aika tai ystävyysuhteet, joten siksi ne on jätetty analyysin ulkopuolelle.

Kävin aineistoni kaikki kommentit läpi ja tein samalla muistiinpanoja siitä millaisia kokemuksia tuloerojen vaikutuksesta vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyyssuhteisiin aineistossa esiintyy. Keskityin erityisesti niihin kommentteihin, joissa mainitaan tuloerojen vaikutukset suoraan ystävyyssuhteisiin ja siihen, millä tavoin ystävien keskenään erilaiset vapaa-ajanviettotavat ovat vaikuttaneet suhteisiin. Keskityin myös kommentoijien kuvauksiin siitä, mitä he tekevät ystäviensä kanssa vapaa-ajalla ja miten tuloerot tässä näkyvät. Etsin aineiston kommenteista toistuvia teemoja tuloerojen vaikutuksista vapaa-ajanviettoon ja ystävyyssuhteisiin ja muodostin ryhmiä kommentoijien kokemuksissa toistuvista teemoista.

4.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettisten kysymysten pohdinta on keskeinen osa kaikkea tieteellistä tutkimusta. Tutkielmani noudattaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisemia ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä (TENK 2023). Tutkielmassani aineistona käytetyn Ylen (2022) uutisen keskustelupalsta on kaikkien saatavilla ja kommentit on esitetty nimimerkkejä käyttäen, jolloin kommentoijien henkilöllisyys ei paljastu. Ylen keskustelupalstojen käyttöä varten on julkaistu (2019) *Keskusteluohje*. Ohjeessa tulee esille se, että Ylen keskustelupalstoilla on käytössä keskustelun moderointi, joten sopimattomat keskustelunavaukset ja kommentit eivät ole päätyneet keskustelupalstalle. Keskusteluohjeessa tulee esille myös se, että kirjoittaja on itse vastuussa keskustelupalstalle lähettämistään kommenteista. (Yle 2019.)

Pseudonymiteetti eli se, että kommentoitaessa on käytetty oman nimen sijaan nimimerkkiä, on hyvä asia tämän aineiston kohdalla, jotta kenenkään kommentoijan henkilöllisyys ei paljastu. Se, että uutista on voinut kommentoida paljastamatta omaa henkilöllisyyttään, on todennäköisesti aiheuttanut sen, että aihetta on kommentoitu paljon. Omien henkilökohtaisten kokemusten jakaminen on helpompaa tehdä nimimerkillä kuin omalla nimellä. Aiheena omat tulot ja tuloerot ovat sellaisia, että niistä puhuminen avoimesti omalla nimellä on monille vaikeaa. Tässä aineistossa nimimerkkien käyttäminen kommentoinnissa on hyvä asia, sillä sen ansiosta analysoitavia kommentteja on paljon, jolloin analyysistä tulee monipuolinen ja laaja. Pseudonyymien kommentoinnin huonona puolena on usein se, että se voi aiheuttaa asiattomia kommentointia, mutta Ylen keskustelupalstojen moderoinnin myötä epäasialliset kommentit eivät ole päätyneet keskustelupalstalle, jota käytän tämän tutkielmani aineistona. Olen itse

päätynyt jättämään myös nimimerkit pois aineiston analyysistä, sillä ne eivät tuo tutkielmani lisäarvoa. Kommentojien tunnistaminen nimimerkkien kautta on erittäin vaikeaa, mutta kun nimimerkit on jätetty kokonaan pois, kommentojien henkilöllisyyden paljastumisen riski minimoituu. Nimimerkkien sijaan olen numeroinut aineistosta poimitut kommentit tutkielmani analyysiosiossa.

5 Tulokset

Tulosluvussa tuodaan esiin, millaisia vastauksia aineistoanalyysi on tarjonnut tutkimuskysymykseen, eli siihen, *”Miten ystävien suuret tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyysuhteisiin?”*. Olen aineiston analyysissä etsinyt kommentteista toistuvia ilmauksia kokemuksista, joissa kuvaillaan tuloerojen vaikutuksia vapaa-ajanviettoon ja ystävyysuhteisiin. Kommenteissa toistuvien kokemusten pohjalta olen ryhmitellyt ne teemoittain. Käsittelen eri aineistossa esiin tulevia teemoja omissa alaluvuissaan. En ole muokannut aineiston kommentteja lainkaan, vaan olen nostanut esiin keskustelupalstan kommentit täysin alkuperäisinä.

Ensimmäiseen alalukuun olen ryhmitellyt kokemuksia, jotka liittyvät tuloerojen vaikutukseen ystävyysuhteisiin ja vapaa-ajanviettoon ystävien kanssa. Toisessa alaluvussa olen käsitellyt tunteita, joita erituloisten ystävien erilaisiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin liittyy. Kolmannessa alaluvussa käsittelen sitä, millaisia ajatuksia aineistossa nousee jakamisen kulttuuriin liittyen eli siihen millaisia kokemuksia esimerkiksi ystävien rahalliseen auttamiseen vapaa-ajan menoihin liittyen aineistossa nousee esille. Viimeisessä alaluvussa käsittelen kommentoijien kokemuksia siitä, miten tuloerot voivat vaikuttaa vapaa-ajanviettoon perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa sekä miten tulot ylipäättään vaikuttavat ystävyysuhteiden lisäksi myös perhe- ja sukulaissuhteisiin.

5.1 Tuloerojen vaikutukset ystävyysuhteisiin

Aineiston kommenteissa yleisin teema, josta kommentoijat kertovat on se, miten tuloerot kaiken kaikkiaan näkyvät heidän ystävyysuhteissaan ja vapaa-ajanvietossaan. Aineistossa esiin nousevat kokemukset voidaan ryhmitellä kolmeen eri tyyppiin. Ensimmäinen kokemus on se, että vapaa-ajanvietto ja ystävyys ei ole tuloista riippuvaista. Toinen kokemus on se, että tuloerot eriyttävät vapaa-ajat niin erilaisiksi, että ne samalla myös erottavat ystävät toisistaan. Kolmas kokemus on se, että mikä tahansa tekijä voi aiheuttaa vapaa-aikojen ja ystävien eriytymisen, mutta erona toiseen kokemukseen sävy on positiivinen, eikä eriytymistä nähdä negatiivisena asiana.

5.1.1 Vapaa-ajanvietto ja ystävyys eivät ole tuloista riippuvaisia

Aineistosta nousee esille eniten kokemuksia, joissa toistuva teema on se, ettei ystävyssuhteet ja vapaa-ajan viettäminen yhdessä ole tuloista riippuvaisia. Useissa kommentteissa nousee esille se, miten vapaa-ajan vietossa keskeistä ei ole kuluttaminen, vaan iloa saa myös edullisista ja ilmaisista harrastuksista sekä vapaa-ajanviettotavoista. Kommentissa 1. tulee esille vähävaraisen henkilön kokemus, jossa korostuu ilmaisten vapaa-ajanviettotapojen tuoma ilo. Kommentoija korostaa kirjoituksessaan sitä, kuinka mielekkääseen vapaa-ajanviettoon ei tarvitse välttämättä rahaa. Kommentoija korostaa luonnossa vietetyn vapaa-ajan tärkeyttä, mutta myöntää kuitenkin, että välillä olisi mukavaa, jos rahaa olisi enemmän käytettävissä.

Kommentti 1.

”Olipas osuvaa tekstiä. Oon ollu vähävarainen/köyhä koko elämäni, vaikka palkkatyössä olen, mutta ei kuukaudessa paljoa jää huvittelu rahaa.. Hyvä jos elokuvissa voi käydä, puhumattakaan terassilla 10e tuoppi hinnoilla.. Olen hyväksynyt, että olen köyhä. Iloa saa muustakin kuin rahasta. Kotona keitän kahvit termospulloon, laitan puhelimen lentotilaan, lähden metsään käveleen, istuun kannon päälle, juon kupin kahvia ja kuuntelen luontoa, ja koitan sulautua joukkoon. Se antaa paljon elämässä pieni kauris hetki kuusimetsässä, kuin 10 miljoonaa pankkitilillä. Toki myönnän sen, että joskus olisi kiva ostaa kaupasta ruokaa, ilman et pitää jokaisen hinta katsoa ja laskea viikko budjetti, että palkka riittää kaikkeen elämiseen.”

Komentissa 2. puolestaan hyvin toimeentuleva henkilö kertoo omia kokemuksiaan kuluttamiseen ja vapaa-aikaan liittyen. Kommentoijalla olisi taloudellisesti varaa käydä esimerkiksi porukalla ravintoloissa syömässä ja matkustella, mutta hän ei koe sitä tärkeäksi. Kommentoija haluaa viettää vaatimatonta elämää ja viettää vapaa-aikaansa esimerkiksi lukemisen ja liikunnan parissa. Hänellä olisi mahdollisuus kuluttaa vapaa-ajallaan enemmän, mutta hän ei koe sitä mielekkääksi.

Kommentti 2.

”Tulen itse ihan hyvin toimeen ja olisi varaa huvitella, rampata ulkona syömässä porukalla tai yksin, matkustella sinne tänne, ostella mitä milloinkin, mutta ei ole mun juttu. Vietän vaatimatonta elämää, harrastan liikuntaa, luen, kuuntelen musiikkia, käyn harvakseltaan kulttuuritapahtumissa, tapaan läheisiä jne. Ja luulenpa etten ole ainoa, joka näin tekee. Ei kaikkia kiinnosta kuluttaminen.”

Molemmissa sekä ensimmäisessä että toisessa kommentissa korostetaan samoja asioita, vaikka kyseessä on kaksi eri tuloluokkiin kuuluvaa kommentoijaa. Kommenteissa 1. ja 2. korostetaan sitä, miten vapaa-aikaa voi viettää mukavasti ilman kuluttamista. Molemmat kommentoijat tuovat esille ilmaisten tai edullisten vapaa-ajanviettotapojen, kuten luonnossa liikumisen, lukemisen ja musiikin kuuntelemisen, tärkeyttä elämässään.

Monissa kokemuksissa liittyen siihen, miten ystävyys ja vapaa-ajanvietto eivät ole tuloista riippuvaisia, korostuu kokemus siitä, että tosiystävyydessä tuloilla ei ole merkitystä. Useissa kommenteissa korostuu se, että kyseessä ei ole ystävyysuhde, jos siinä rahalla, tuloeroilla ja materiaalilla on merkitystä. Kommentissa 3. tulee osuvasti esille se, mitä ystävyys tarkoittaa. Kommentoijan mukaan ystävyteen ei tarvita materiaa ja rahanpuute ei estä ystävyteen kuuluvia tärkeitä asioita, kuten keskustelemista, kuuntelemista ja sekä ilojen että surujen jakamista. Kommentoijan mielestä kyseessä on ystävyden sijaan riippuvuussuhde, jos siihen liittyy pakkoja. Ymmärrän tässä kommentissa pakoksi sen, että ystävyteen liittyisi pakosti raha, jotta voi olla ystäviä ja viettää aikaa yhdessä.

Kommentti 3.

”Miten rahanpuute estää keskustelun, kuuntelemisen, muistamisen syntymäpäivänä tai lohduttamisen surun ja ilon jakamisen onnen hetkellä. Ei ystävyden tarvitse olla mitään materiaa. En tiedä mitä ystävydellä ja auttamisella tai toisen huomioon ottamisella ymmärrät. Jos ystävyteen sisältyy jotain pakkoja, ei kyse voi olla ystävydestä, vaan pelkästä riippuvuussuhteesta.”

5.1.2 Tuloerot eriyttävät vapaa-ajan viettotavat ja ystävät kauas toisistaan

Aineistosta nousee esille myös paljon sellaisia kokemuksia, joissa tuloerot ovat eriyttäneet vapaa-ajat niin erilaisiksi, että ystävyysuhteet ovat joko etääntyneet merkittävästi tai päättyneet kokonaan. Kokemuksissa korostuu erituloisten hyvin erilaiset mahdollisuudet viettää vapaa-aikaa ja erityisesti matkustaminen on teema, joka nousee monissa kokemuksissa esille vapaa-ajanviettoa eriyttävänä tekijänä. Kommentissa 4. kuvataan, miten vaikeaa läheisten tapaaminen on, jos ei ole kiiltokuvakotia tai mahdollisuutta matkustaa tapaamaan läheisiä eri paikkakunnille. Kommentista 4. välittyy sellainen kuva, että läheisiä ei halua kutsua kylään, jos oma koti ei ole tietynlainen ja tarpeeksi hieno.

Kommentti 4.

"läheisiä vaan ei voi nykyisin tavata ellei ole kiiltokuvakotia tai varaa reissata niiden läheisten perässä ties minne pitkin maata."

Komentissa 5. tulee myös esille kokemuksia matkailuun liittyen ja siihen, miten erilaiset mahdollisuudet matkustaa voivat erottaa ystäviä toisistaan. Myös ravintoloissa käyminen on kommentoijan mukaan ystäviä toisistaan erottava tekijä. Suurempituloisen kaverin vapaa-aikaan kuuluu ravintoloissa syöminen, useat ulkomaanmatkat sekä kalliiden asioiden, kuten autojen, asuntojen ja moottoripyörien ostaminen. Pienempituloisella kaverilla eli kommentoijalla ei ole varaa tällaisiin asioihin, joten hän kokee, että hänen ja kaverin vapaa-ajat ovat olleet jo pitkän aikaa eriytyneet.

Kommentti 5.

"Kaveri käy 6 kertaa vuodessa ulkomailla + satunnaiset laskettleu yms rillutteöluretket. Ostelee asuntoja huvikseen moottoripyöriä, autoja. Ravintolat ovat normiaarkea jne. Ei oikein olla oltu taloudellisesti 'samalla aallon' pituudella pitkään aikaan. Minulla ei ole mahdollisuutta viettää hänen kanssaan aikaa. Kysyi taannoin: 'Mitä, jos kävästään viikonloppuna Lontoossa?' Olisinhan tietty voinut lähteä... helposti. ... Mutta rahat eivät olisi riittäneet takaisin."

5.1.3 Mikä tahansa voi erottaa ystävät toisistaan

Aineistossa on myös muutamia kommentteja, joissa nähdään ystävyysuhteiden etääntymisen tai päättyminen normaalina asiana. Kokemuksissa tuodaan esille sitä, miten mikä tahansa voi tuloerojen lisäksi erottaa ystäviä toisistaan. Kommenteissa erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia tai ystävyysuhteiden etääntymistä ei nähdä ongelmallisena, vaan luonnollisena asiana. Kommentissa 6. kommentoija kirjoittaa, kuinka mikä tahansa asia, kuten esimerkiksi puoluekanta, alkoholinkäyttö tai uskonto, voi erottaa ystäviä toisistaan. Tuloerot eivät siis ole ainoa tekijä, mikä voi erottaa ystäviä, vaan syyt erkaantumiselle voivat olla hyvin monenlaisia.

Kommentti 6.

”Nimenomaan, mikä tahansa voi vieraannuttaa. Uskonto, puoluekanta, liharuoka/kasvisruoka, alkoholi/raitis, auto/autoton,”

Komentissa 7. tuodaan myös esille erilaisia tekijöitä, jotka voivat tuloerojen lailla erottaa ystäviä toisistaan. Kommentoija kokee esimerkiksi sen, että ystävät pitävät liikunnasta ja itse ei ole liikunnallinen tai sen, että ei käytä alkoholia, mutta ystävät tykkäävät juoda alkoholia ja juhlia, erottaviksi tekijöiksi. Kommentoija nostaa esiin myös kielen yhtenä erottavana tekijänä. Hänen ruotsinkieliset ystävänsä eivät kutsu häntä bileisiin, sillä hän ei itse puhu hyvin ruotsia. Kommentissa nousee esiin ajatus siitä, miksi tuloerot eivät saisi erottaa ystäviä toisistaan ja miksi vapaa-aikojen erkaantuminen nähdään usein negatiivisena asiana. Kommentoijan mielestä tuloerot sekä muut aiemmin mainitut tekijät saavat vaikuttaa siihen kenen kanssa vapaa-aikaa vietetään.

Kommentti 7.

”Miksi ei saisi olla niin, että kulloinkin käytettävissä olevan rahan määrä vaikuttaa siihen, kenen kanssa on helppoa ja luontevaa viettää aikaa? Miksi juuri raha ei saisi olla tekijä, joka ei saisi määrittää asioita ihmisen sosiaalisessa elämässä? Itselläni ei rahan puute rajoita kaveripiiriäni. Moni muu asia minussa kylläkin. Esimerkiksi se, että en ole liikunnallinen. En ole voinut osallistua liikunnallisten ihmisten touhuihin, koska

kömpelönä en pysy mukana ja haittaan muita. Sellaiset kaverit ovat jääneet, jotka haluavat viettää aikaa liikunnallisesti. Entäs sitten alkoholia juovat? En tykkää alkoholista. Eivät kutsu minua bileisiin, joissa juodaan. Ruotsinkieliset eivät kutsu minua keskinäisiin bileisiinsä, koska puhun huonoa kouluruotsia enkä pysy mukana jutuissa. Näitä esimerkkejä löytyy omastakin elämästäni paljon lisää. Miksi oma rahatilanne ei saisi olla samalla tavalla vaikuttava tekijä?”

5.2 Tuloeroihin liittyvä kateus ja avoimuuden sekä ymmärryksen haasteet erituloisten ystävien välillä

Aineistossa keskeisin esille tuleva tunne on kateus. Erituloisten ystävien väliset kateuden tunteet erilaisiin vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin liittyen nousevat esille useissa aineiston kommentteissa. Myös avoimuuden ja ymmärryksen haasteet erituloisten ystävien välillä ovat aineistossa toistuvia kokemuksia vapaa-ajanviettoon liittyen.

5.2.1 Erituloisten ystävien erilaisten vapaa-ajanviettomahdollisuuksien aiheuttama kateus ystävyysuhteissa

Kateuden tunne ystävien erilaisiin tuloihin liittyen nousee esille monin eri tavoin kommentoijien kokemuksissa. On mielenkiintoista, että kateuden tunteminen ei aina mene niin, että pientuloisempi kadehtii suurituloisempaa ystävää, vaan tuloeroihin liittyvä kateus on paljon monitasoisempi ilmiö. Kommentissa 8. hyvätuloinen kertoo kokemuksestaan, jossa hän on menettänyt ystäviään eri tulotason takia. Kommentoijan tulotaso on kasvanut merkittävästi korkeakouluopintojen suorittamisen myötä ja hänellä on mahdollisuus hankkia itselleen kalliita asioita. Kommentoija korostaa säästeliäisyyttään ja esimerkiksi sitä, miten tärkeä asia luonto on hänelle. Kommentoija on menettänyt ystäviään, koska hänen tulotason kasvun myötä ystävät ovat olleet hänelle kateellisia ja katkeria.

Kommentti 8.

”Minun tuloni olivat aikuiselämän kynnyksellä 4000 euroa vuodessa. Opiskeltuani ne ovat yli 100 000 euroa vuodessa. Ensimmäisenä jätin baarit ja alkoholin, ja ryhdyin

opiskelemaan ja juoksemaan. Askel askeleelta ja vähin menoin olen elämässäni edennyt. Esimerkiksi syön edelleenkin eväät töissä sen trendikkään lounaspaikan sijaan. Luonnosta saa voimaa, eikä elämää tarvitse jakaa sosiaalisessa mediassa. Mutta kyllä minun ystäväni kaikkosivat, kun kuulivat, että olin päässyt yliopistoon. Nyt olen heille ilmaa, joku porvari. Ei puhettakaan, että kalaretkille heidän kanssaan lähtisin. Voin esimerkiksi ostaa 600 euron haspelikelan, joka kestää lopun elämäni, mutta saisin myös kuulla tuosta hankinnasta kateellista kommentointia lopun ikääni. Kyllä tässä maassa todellakin kannattaa kätkeä onnensa, koska katkeruus ja kateus ovat niin läsnä.”

Kommentissa 9. puolestaan hyvätuloisempia ystäviä myös kadehditaan lähipiirissä, mutta se ei ole erottanut ystäviä toisistaan. Kateuden tunnetta ei välttämättä ole tuotu avoimesti esille. Vaikka tuttavapiirin köyhät ja keskituloiset kadehtivat kommentoijan mukaan rikkaita, ei kateus tai tuloerot vaikuta kuitenkaan yhteiseen ajanviettoon. Kuten myös Pellandini-Simányin (2017) tutkimuksessa yhtenä keinoa välttää ystävien erkaantumista toisistaan on se, että vapaa-ajalla tehdään sellaisia asioita, joihin kaikkien on tulotasosta riippumatta mahdollista osallistua (em. 599–601).

Kommentti 9.

”Tuttavapiirissäni on rikkaita, köyhiä ja keskituloisia. Rikkaita selvästi kadehditaan, mutta yhteisiin tapaamisiin tuloerot eivät ole vaikuttaneet.”

Kommentti 10. tuo esille kateuden tuntemisen negatiivisia puolia yleisemmällä tasolla. Kommentoijan mukaan sillä onko varakas vai köyhä ei ole merkitystä, vaan tärkeintä on elää omaa elämää, eikä kadehtia muita. Tärkeintä on siis keskittyä läheisiin ihmisiin ja itseensä, eikä verrata omaa taloudellista tilannetta muihin ihmisiin.

Kommentti 10.

"Oli sitten rikas, varakas tai köyhä, niin kateus aiheuttaa eniten elämänlaadun laskua! "Kateus vie kalatkin vedestä" ja "Ruoho on aina aidan takana vihreämpää". Kun keskittyy omaan elämäänsä, ystäviinsä, perheeseensä tilanteesta riippuen, niin menee kaikkein parhaiten. Joku voi viihtyä itseksensä, eikä sekään ole paha, jos se on oma valinta. Tämä nykyajan puhetapa rahasta ja varallisuudesta on jotenkin sairasta. –"

5.2.2 Avoimuuden ja ymmärryksen haasteet erituloisten ystävien välillä

Useissa eri kommentteissa toistuu eri tuloluokkiin kuuluvien ystävien väliset vaikeudet ymmärtää toisen erilaista tilannetta. Hyvätuloisena voi olla vaikea asettua pienituloisen asemaan ja ymmärtää sitä, ettei pienituloisella ystävällä ole samanlaisia taloudellisia mahdollisuuksia osallistua kalliisiin vapaa-ajan menoihin. Toisaalta pienituloisen on usein vaikea olla avoin omasta rahatilanteesta, joka tekee ymmärtämisestä haastavaa. Kommentissa 11. nousee esiin ajatus siitä, kuinka suurituloisempien ystävien voi olla vaikea uskoa sitä, että pienempituloisella ei ole varaa osallistua johonkin tilaisuuteen. Suurituloiset voivat ajatella, että rahanpuute on vain tekosyy sille, että ei halua osallistua yhteiseen menoon. Kommenttiin 11. on vastattu kommentilla 12., että kyse on ymmärryksen puuttumisesta, eikä siitä, että pitää rahanpuutetta tekosyynä osallistumattomuudelle. Kommentissa 12. kommentoija kirjoittaa, että suurempituloiset ystävät eivät voi ymmärtää pienempituloisen tilannetta, jos he eivät ole itse koskaan kokeneet rahanpuutetta.

Kommentti 11.

"Eivät ne rahakkaammat ystävät edes usko, jos sanot ettei ole rahaa lähteä johonkin tilaisuuteen. Pitävät sitä vain tekosyynä sille, ettei halua lähteä."

Kommentti 12.

Vastaus: "Kyse on ymmärryksestä. Jos ei ole kokenut köyhyyttä, ei sitä voi ymmärtää."

Kommentissa 13. kirjoitetaan avoimuuteen liittyvistä haasteista. Jos pienempituloinen ystävä ei kerro avoimesti taloudellisesta tilanteestaan voi suurempituloinen ystävän olla vaikea tai mahdoton ymmärtää tilannetta. Kommentissa 13. nousee esiin samankaltaisia ajatuksia, kuin kommentissa 12. siitä, että jos suurempituloinen ei ole koskaan itse kokenut taloudellisia vaikeuksia, voi olla hankala ymmärtää toisen taloudellista tilannetta. Jos pienempituloinen ei halua kertoa taloudellisesta tilanteestaan avoimesti ja suurempituloinen ei ymmärrä toisen tilannetta, voi tämä aiheuttaa ystävien erkaantumista toisistaan.

Kommentti 13.

”-- joillekin on vaikeaa olla avoin asiasta? Jos taas toinen ei ole itse kokenut taloudellisia vaikeuksia, voi olla hankalaa päätellä.”

5.3 Jakamisen kulttuuri

Ylen uutisessa (2022), jonka kommenttikenttä toimii tämän tutkimuksen aineistona, käsitellään myös suomalaista jakamisen kulttuuria. Suomi on hyvin individualistinen maa, jossa jakamisen kulttuuri ei ole yhtä voimakasta, kuin monissa kollektiivisemmän kulttuurin maissa (em. 2022). Kulttuurintutkija Geert Hofstede on luonut teorian kulttuurisista ulottuvuuksista. Hofsteden teorian yksi kuudesta ulottuvuudesta on kollektivismi – individualismi. Keskeisin eroavaisuus kollektivististen ja individualististen kulttuurien välillä on se, että kollektivistisissä kulttuureissa keskiössä on yhteisö, kun taas individualistisissa kulttuureissa keskiöön asetetaan yksilö. Individualismissa korostuu minä-ajattelutapa, kun taas kollektivismissa tärkeää on me-ajattelutapa. Individualistisissa kulttuureissa ajatellaan, että kaikkien tulee huolehtia ainoastaan itsestään ja lähiomaisistaan eli esimerkiksi omista perheenjäsenistään. Puolestaan kollektivistisissä kulttuureissa huolehtiminen ulottuu oman lähiomaisten lisäksi myös esimerkiksi kaukaisempiin perheenjäseniin ja koko yhteisöön. Individualismi on yleisintä länsimaissa ja kollektivismi on yleisempää idässä. (Hofstede 2011, 11–12.)

Suomen individualistinen kulttuuri ja vahva yksilökeskeisyys selittävät hyvin aineistossa esiin nousevia kokemuksia jakamisen kulttuuriin liittyen. Aineistossa nousee esille sekä kommentteja, joissa jakamisen kulttuuri nähdään omassa elämässä vahvana esimerkiksi ystävien auttamisena rahallisesti vapaa-aikaan liittyen, että sellaisia kommentteja, joissa jakaminen, kuten ystävälle tarjoaminen tai vastaanottaminen nähdään hyvin vieraana asiana.

5.3.1 Jakaminen, ystävien auttaminen ja osallistaminen vapaa-aikaan

Aineistossa on useita kommentteja, joissa jakamisen kulttuuri ja ystävien auttaminen nähdään luonnollisena ja tärkeänä osana ystävyysuhteita. Kommentoijien kokemuksissa toistuu ajatus siitä, että on mukavaa auttaa pienempituloisia ystäviä rahallisesti, jotta he pääsevät osallistumaan erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin. Toisaalta kokemuksissa tulee esille myös se, että vapaa-ajan viettäminen ystävien kanssa on useimmiten sellaista, että kaikilla on varaa osallistua. Jakamisen kulttuuri voi näkyä sekä sellaisena, että suurempituloinen ystävä auttaa rahallisesti pienempituloista, kuten kommentissa 14. Kommentoija tuo esille, kuinka haluaa auttaa rahallisesti selvästi itseään pienituloisempaa ystäväänsä esimerkiksi tarjoamalla matkoja ja ravintolaruokia hänelle. Kommentoija näkee ystävälleen tarjoamisen luonnollisena ja haluaa maksaa ystävänkin menoja, sillä saa tällöin nauttia ystävän hyvästä seurasta.

Kommentti 14.

”Minulla on erittäin köyhä ystävä, kuukausituloni ovat noin 10-kertaiset hänen tuloihinsa nähden. Kun lähdemme jonnekin, maksan matkan kaikki kustannukset, ravintolaruokineen. Minusta se on täysin luonnollista. Itse kuulun hyvätuloisiin ja ystäväni elää toimeentulotuella. Autan häntä usein muutenkin taloudellisesti. Minä saan häneltä mukavaa matkaseuraa, ei tarvitse lähteä yksin mihinkään, viihdymme hyvin yhdessä. Hänen seurassaan voin olla oma itseni.”

Jakaminen voi myös olla sellaista, että elämäntilanteesta riippuen autetaan toisia vastavuoroisesti, kuten kommentissa 15. tulee esille. Kommentoijan mukaan menot ovat useimmiten

sellaisia, että kaikilla on niihin varaa. Kuitenkin joissakin tilanteissa voidaan auttaa ystäviä taloudellisesti, jotta kaikki pääsevät osallistumaan esimerkiksi yhteisille reissuille. Kommentoija ei kuitenkaan ymmärrä esimerkiksi tarvetta tehdä ystävien kanssa ulkomaanmatkoja, vaan kokee, että halvemmat ajanviettotavat ovat yhtä hyviä ja kaveruus ei ole esimerkiksi hienoista matkoista riippuvaista.

Kommentti 15.

”Omassa ystäväpiirissäni menot melkein aina sellaisia, että jokaisella on varaa osallistua niihin. Itse autoin parasta kaveriani esim. silloin kun hän oli taloudellisesti tiukoilla ja menimme kaveri-reissulle. Hän taas auttoi minua, kun opiskelin ja minulla ei ollut rahaa mennä. Ja en kyllä ymmärrä tuollaisia kavereiden kanssa-ulkomaan-reissuja. En koskaan pistäisi penniäkään tuollaiseen. Halvemmallakin löytyy tekemistä ja kaveruus ei ole hienoista matkoista rakennettu. Se on ystävien välistä rakkautta.”

5.3.2 Tarjoamisen ja vastaanottamisen vaikeus ystävyysuhteissa

Aineistosta nousee esille myös sellaisia kokemuksia, joissa jakamisen kulttuuri nähdään hyvin vieraana. Näissä kokemuksissa korostuu Suomen individualistinen kulttuuri, jossa muiden kuin kaikista läheisimpien rahallinen auttaminen koetaan vieraaksi ja hankalaksi asiaksi. Kokemuksissa näkyy se, että nähdään parempana ratkaisuna vapaa-ajan menojen suhteuttaminen niin, että kaikilla ystävillä on niihin varaa, toisin kuin jakamisen kulttuuria ikään kuin puolustavissa kommentteissa, joissa ratkaisuksi tarjotaan ystävästä rahallista auttamista. Kommentissa 16. nousee esiin ajatus siitä, että on parempi viettää vapaa-aikaa yhdessä sellaisilla tavoilla, jotka eivät vaadi paljon rahaa ja joihin kaikilla on mahdollisuus osallistua. Kommentoijan mielestä rahan jakaminen ystävien kanssa on vieras ajatus. Kommentoija tuo esille myös sen, että on harmillista, jos osa tuttavapiiristä haluaisi käyttää rahaa kalliisiin menoihin, eivätkä ymmärrä, että kaikki eivät halua tehdä näin. Kommentissa nostetaan esiin myös nuukuus. Aina se, että ei kuluta paljon ei ole kiinni taloudellisesta tilanteesta, vaan myös varakkaammat voivat olla nuukia ja siksi haluttomia kuluttaa rahaa kalliisiin menoihin.

Kommentti 16.

”--Perheensisäisen rahan jakamisen ymmärrän kyllä hyvin erityisesti vanhempien ja lasten kesken, mutta kuulostaa hyvin vieraalta jos ystävien kuuluisi osallistua toistensa raha-asioihin. Ratkaisuna itse dilemmaan on ajan viettäminen tavoilla jotka eivät käy kovasti kenenkään kukkarolle. On paljon laadukkaita ajanviettotapoja jotka eivät vaadi osallistujilta paljoo rahaa. Harmillista tietysti on jos tuttavapiirin vauraat ovat mieltyneet kalliisiin menoihin eivätkä huomaa etteivät ne ole kaikille ihan ok. Tällöin voi vedota vaihtoehtoisesti nuukuuteen: ei tarvitse sanoa ettei ole varaa, vaan voi sanoa ettei ole valmis käyttämään näin paljoo rahaa kyseiseen asiaan. Nuukia kun on tasaisesti kaikissa tuloluokissa.”

5.4 Tuloerojen vaikutukset vapaa-ajanviettoon perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa

Aineiston kommentit keskittyvät pääasiassa ystävyys-suhteisiin, mutta aineistossa on myös useampi kokemus siihen liittyen, miten tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettoon perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa. Jos tulot perheenjäsenten tai sukulaisten välillä ovat keskenään erisuuruisia voi tästä seurata samantapaista eriytymistä, kuin erituloisten ystävienkin välillä. Tilanteissa, joissa perheenjäsenten, kuten esimerkiksi kommentissa 17. sisarusten, tulot ovat erilaiset voi tästä aiheutua vapaa-ajanviettomahdollisuuksien eriarvoistumista ja vapaa-ajanviettotapojen eriytymistä kauas toisistaan. Kun sisarusten tulot ovat erilaisia on suurempituloisilla sisaruksilla mahdollisuus esimerkiksi tehdä yhdessä ulkomaanmatkoja, joista pienempituloiset sisarukset jäävät ulkopuolelle. Kommentoija lisää, että harrastusporukoissa tuloerot eivät luo samanlaista eriarvoisuutta, sillä harrastuksissa esimerkiksi talkoilla ja yhdistyksen toimesta voidaan kustantaa asioita, eikä kaikki jää yksilön itsensä maksettavaksi.

Kommentti 17.

”Myös välit sukulaisiin voi kärsiä tuloeroista. Varakkaammat sisarukset käyvät yhdessä ulkomaan matkoilla ja vierailevat toistensa luona mutta köyhän luona ei poiketa edes kahville. Harrastusporukoissa ollaan tasa-arvoisempia, kun tehdään talkoilla ja yhdistys maksaa sitten ainakin osan kustannuksista.”

Kommentissa 18. kommentoija kertoo tilanteesta, jossa nuoren pariskunnan vanhemmat tapavat toisensa ensimmäistä kertaa ravintolassa. Toisen nuoren vanhemmat ovat varakkaampia, kuin parin toisen osapuolen vanhemmat. Varakkaampi äiti kertoi esimerkiksi ulkomailla asumisesta. Hän myös ehdotti jälkiruoan tilaamista, mutta pienempituloisemmat vanhemmat kieltäytyivät. Varakkaampi rouva tilasi myös kaksi laskua, jotta molemmat perheet maksaisivat omat ruokansa. Puolestaan toisen nuoren äiti kertoi, että heidän perheellään ei ole tapana syödä ravintoloissa. Varakkaampi rouva varmisti vielä, että omien ruokien maksaminen sopii. Pienituloiset vanhemmat joutuivat ikävään tilanteeseen, sillä laskun jakamisesta kieltäytyminen on vaikeaa.

Kommentti 18.

”Kuulin pakosta viereisen ravintolapöydän keskustelut. Nuorenparin vanhemmat tapasivat ensi kertaa, ilmeni, että varakkaampi pariskunta oli kutsunut toisen pariskunnan ravintolaan. Varakkaampi rouva puhui kovaan ääneen mökillä tai ulkomailla asumisestaan ja ehdotti vielä jälkiruoan tilaamista, josta toinen pari kieltäytyi. Vaatimattomampi pariskunta sanoi jossain välissä, ettei heillä ole ollut tapana syödä ravintoloissa... Lopuksi varakas rouva pyysi kaksi laskua, "voi anteeksi, sopiihan teille että maksetaan omamme?" hän huomasi sitten kysyä. Mitäpä siinä voi sanoa, "ei sovi", vai? Siinäpä kauniin sukulaissuhteen alku...”

Edellisessä kommentissa välittyi osuvasti se, miten eri tuloisten ihmisten voi olla välillä hankala ymmärtää toisten erilaista taloudellista tilannetta. Vaikka toiselle ravintoloissa syöminen voi olla arkista, toiselle se ei pienempien tulojen vuoksi kuulu välttämättä lainkaan omaan elämään.

6 Johtopäätökset

Tarkastelin tutkielmassani sitä, millaisia vaikutuksia tuloeroilla on ihmisten vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyysuhteisiin. Tutkielmani tutkimuskysymyksenä oli *”Miten ystävien suuret tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyysuhteisiin?”*. Aihe on tärkeä ja ajankohtainen, mutta siitä ei ole tehty vielä paljoa tutkimusta Suomessa. Tuloerojen vaikutuksia vapaa-ajanviettoon ja ystävyysuhteisiin on tutkittu muualla Euroopassa, mutta kansainvälisenkin tutkimuksen määrä aiheesta on vielä vähäistä.

Tutkielmani tulokset on jaettu neljään alalukuun teemoittain. Ensimmäisessä alaluvussa käsitelen sitä, millainen rooli tuloeroilla on ystävyysuhteissa ja vapaa-ajanvietossa ystävien kanssa. Aineiston kommentteissa esille nousee eniten kokemuksia siitä, että vapaa-ajanvietto ja ystävyys eivät ole tuloista riippuvaisia. Kommentteissa nousee esille myös sellaisia kokemuksia, joissa tuloerot ovat eriyttäneet vapaa-ajanviettotavat ja ystävät kauas toisistaan. Kommentteissa tulee esille myös ajatus siitä, että sekä tuloerot, mutta myös monet muut tekijät voivat erottaa ystävät toisistaan ja tämä on täysin luonnollista ja väistämätöntä. Toisessa alaluvussa käsittelen ystävien välisiin tuloeroihin liittyviä tunteita. Yleisin tuloeroihin liittyvä tunne on kateus siitä, että tulot vaikuttavat suuresti vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin. Myös erituloisten ystävien välille voi muodostua avoimuuteen ja ymmärrykseen liittyviä haasteita, kun tulotasot ovat keskenään hyvin erisuuruiset.

Kolmannessa alaluvussa käsittelen aineistossa esille nousutta jakamisen kulttuuria. Jakamiseen liittyen aineiston kommentteissa nousee esille kahdenlaisia kokemuksia. Kommentteissa toistuu kokemus siitä, että ystävien auttaminen, omasta jakaminen ja ystävien osallistaminen vapaa-aikaan koetaan tärkeäksi. Toisaalta esille tulee myös kokemuksia siitä, että sekä tarjoaminen että vastaanottaminen koetaan vaikeaksi ja vieraaksi ystävyysuhteissa. Viimeisessä alaluvussa käsittelen aineiston kommentteja, jotka käsittelevät tuloerojen vaikutuksia vapaa-ajanviettoon perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa. Aineistossa toistuva kokemus on se, että suuret tuloerot perheenjäsenten tai sukulaisten välillä voivat vaikuttaa negatiivisesti perhe- ja sukulaissuhteisiin, kun tuloerot vaikuttavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin.

Tutkielmani tulosten perusteella tuloerojen rooli siihen, millaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia ihmisillä on, voi olla merkittävän suuri. Tulot vaikuttavat vapaa-ajanviettotapojen lisäksi myös ystävyysuhteisiin, sillä usein eri tuloisilla on erilaisia vapaa-ajanviettotapoja ja kulutusmahdollisuuksia. Toisaalta osalle aineiston kommentoijista tuloeroilla ei ole vaikutusta kumpaankaan vapaa-ajanviettoon tai ystävyysuhteisiin. Muut asiat, kuten läheiset ihmiset ja luonto ovat rahaa tärkeämpiä, ja niillä on varallisuutta suurempi merkitys ihmisten elämässä. Osa aineiston kommentoijista näkee ystävien erkaantumisen toisistaan eri tulotasojen takia negatiivisena asiana, sillä tulojen ei pitäisi olla niin merkittävässä roolissa vapaa-ajanvietossa ja ystävyysuhteissa. Puolestaan osalle kommentoijista ystävyysuhteiden päättyminen varallisuuteen liittyvistä syistä on luonnollista, eikä sitä nähdä negatiivisena asiana.

Kommenttien mukaan erituloisten ihmisten ystävyteen liittyy usein kateutta. Pienempituloisen ystävä voi kadehtia suurempituloista ystäväänsä esimerkiksi siksi, että korkeampi tulotaso mahdollistaa monia hankintoja ja vapaa-ajanviettotapoja. Kuitenkin kateutta voi esiintyä myös muuten ystävien välillä, eikä tilanne ole aina se, että pienempituloisen ystävä kadehtisi suurempituloista. Erituloisten ihmisten välisiin ystävyysuhteisiin liittyy monien kommentoijien kokemuksissa myös avoimuuden ja ymmärryksen haasteita. Raha-asioista avoimesti puhuminen voi olla monille vaikeaa ja kun tuloista ei pystytä puhumaan, aiheuttaa se monesti ymmärryksen puutetta ystävyysuhteeseen. Kun oma taloudellinen tilanne on hyvin erilainen ystävän tilanteeseen verrattuna, eikä aiheesta puhuta, on vaikeaa tai jopa mahdotonta ymmärtää toista tietämättömyydestä johtuen.

Tutkielmani tuloksissa keskiössä on myös monissa kommenteissa esiin noussut jakamisen kulttuuri. Monet ovat valmiita jakamaan omastaan ja maksamaan esimerkiksi pienempituloisen ystävän vapaa-ajanaktiviteettejä. Kuitenkin useimmille kommentoijille jakaminen ja ystävältä rahan vastaanottaminen nähdään suomalaisessa kulttuurissa hyvin vieraana asiana, eikä sitä haluta tehdä. Sivuan tuloksissani myös sitä, kuinka tuloerot voivat vaikuttaa ystävyysuhteiden tavoin myös perhe- ja sukulaissuhteisiin. Jos perheenjäsenten väliset tuloerot ovat suuret, eikä kaikilla ole mahdollisuutta osallistua esimerkiksi matkalle lähtemiseen, tapahtuu vapaa-aikojen eriarvoistumista ja perheenjäsenten erkaantumista toisistaan. Vaikka ystävyysuhteet ovat tutkielmani keskiössä on mielenkiintoista, kuinka samankaltaisia tulokset ovat tutkielmani mukaan myös perheenjäsenten kohdalla.

Tutkielmani tulokset perustuvat yhden uutisen keskustelupalstan kommentoijien omiin kokemuksiin tuloerojen vaikutuksista vapaa-ajanviettoon ja ystävyys-suhteisiin. Tutkielmani tuloksia ei voida yleistää koskemaan koko yhteiskuntaa, eikä se ole tutkielmani tarkoituksena. Tulokset tuovat esille kommentoijien henkilökohtaisia kokemuksia sekä tarjoavat erilaisia näkökulmia siihen, miten tuloerot voivat vaikuttaa vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyys-suhteisiin.

Tuloerojen luomaa eriarvoisuutta vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja sen kautta ystävyys-suhteisiin on tutkittu toistaiseksi suhteellisen vähän, vaikka aihe näkyy monien arkielämässä ja puhututtaa paljon mediassa. Olen tässä tutkielmassani keskittynyt siihen, miten ystävien väliset tuloerot vaikuttavat ystävyyteen ja vapaa-ajanviettoon ja esitellyt keskustelupalstan kommentoijien kokemuksia aiheeseen liittyen. Aiheena tuloerojen luoma eriarvoisuus vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja sen vaikutukset ystävyys-suhteisiin on todella laaja ja sitä olisi mielenkiintoista ja antoisaa tutkia sekä laajemmin että erilaisista näkökulmista tarkasteltuna. Olisi kiinnostavaa tutkia esimerkiksi sitä, millaisia vaikutuksia tuloeroilla on silloin, kun kyseessä on pitkäkestoinen ystävyys-suhde verrattuna vasta alkaneeseen ystävyys-suhteeseen.

Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää vaikuttavatko tulot uusien ystävyys-suhteiden muodostumisiin ja millaisin tavoin eli onko todennäköisempää, että samaan tuloluokkaan kuuluvat ihmiset ystävyystyvät keskenään helpommin, kuin eri tuloluokkiin kuuluvat ihmiset. Unkarissa tehdyn Pellandini-Simányin (2017) tutkimuksen mukaan eri tuloisten ihmisten ystävyys-suhteet ovat aiempaa vähäisempiä, joten olisi kiinnostavaa tutkia, onko Suomessa tilanne samankaltainen (em. 595). Lisätutkimusta aiheesta voisi tehdä myös niin, että tarkastelisi ystävien tuloerojen vaikutuksia vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja ystävyys-suhteisiin eri ikäryhmissä tai eri sukupuolten välillä. Myös erilaisten elämäntilanteiden tarkastelu olisi kiinnostavaa eli millaisia vaikutuksia esimerkiksi sillä on, että toinen ystävästä opiskelee ja toinen on työssä-käyvä, jolloin tulot ovat todennäköisesti hyvin erisuuruiset.

Lähteet

Attanasio, Orazio P. & Pistaferri, Luigi (2016) Consumption Inequality. *The Journal of economic perspectives* 30:2, 3–28.

Autio, Minna (2006) Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Autio, Minna (2019) Muuttuva kulutusyhteiskunta ja sen symbolit. Julkaisussa Jaana Laine, Susanna Fellman, Matti Hannikainen & Jari Ojala (toim.) (2019) Vaurastumisen vuodet: Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen. Helsinki: Gaudeamus. 207–226.

Coibion, Olivier (2017) Consumption Inequality and the Frequency of Purchases. National Bureau of Economic Research.

Fischer, Georg & Strauss, Robert (2021) Europe's Income, Wealth, Consumption, and Inequality. Oxford: Oxford University Press.

García-Castro, Juan Diego & Garcia-Sanchez, Efrain & Montoya-Lozano, Mar & Rodriguez-Bailon, Rosa (2022) The perception of economic inequality in everyday life: My friends with the most and least money. *Asian Journal of Social Psychology* 25:1, 20–34.

Hanifi, Riitta & Haaramo, Juha & Saarenmaa, Kaisa (toim.) (2021) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Tilastokeskus.

Hautamäki, Terhi (2022) Elämä saa merkitystä yhteisöllisyydestä, ei suorittamisesta. Sitra. <https://www.sitra.fi/artikkelit/elama-saa-merkitysta-yhteisollisyydesta-ei-suorittamisesta/> Viitattu 10.11.2022.

Hofstede, Geert (2011) Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture* 2:1. <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8/> Viitattu 30.3.2023.

Joutsenvirta, Maria & Salonen, Arto O. (2020) Sivistys vaurautena: Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestäväää yhteiskuntaa. Helsinki: Basam Books.

Liikkanen, Mirja (toim.) (2009) Suomalainen vapaa-aika: arjen ilot ja valinnat. Gaudeamus Helsinki University Press.

Pellandini-Simányi, Léna (2017) How Do Friends Manage Income Differences? The Role of Lay Concepts of Justice in the Erosion of Income-Bridging Friendships and Social Segregation. *Sociology* 51:3, 592–607.

Purhonen, Semi & Gronow, Jukka & Heikkilä, Riie & Kahma, Nina & Rahkonen, Keijo & Toikka Arho (2014) *Suomalainen maku: kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Rajavuori, Anna (2022) Johdanto. Teoksessa Anna Rajavuori (toim.): *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2022*. Kalevi Sorsa-säätiö. Helsinki: Into Kustannus, 11–17.

Tilastokeskus (2004) Suomen virallinen tilasto (SVT) 2004: Vapaa-ajan sanakirjamääritelmät. https://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2004_2_vapaa-aika4.html Viitattu 10.11.2022.

Tilastokeskus (2018) Suomen virallinen tilasto (SVT) 2018: Tuloerot Euroopan maissa. https://tilastokeskus.fi/til/tjt/2016/04/tjt_2016_04_2018-05-24_kat_003_fi.html Viitattu 13.11.2022.

Tilastokeskus (2019) Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Vapaa-ajan osallistuminen. <https://www.stat.fi/til/vpa/> Viitattu 11.11.2022.

Tilastokeskus (2019) Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Vapaa-aika on suomalaisille työtäkin tärkeämpää. <https://www.stat.fi/uutinen/vapaa-aika-on-suomalaisille-tyotakin-tarkeampaa> Viitattu 8.11.2022.

Tilastokeskus (2020) Suomen virallinen tilasto (SVT) 2020: Kotitalouksien kulutus. <https://www.stat.fi/meta/til/ktutk.html> Viitattu 8.5.2023.

Tilastokeskus (2021) Suomen virallinen tilasto (SVT) 2021: Tuloerojen kehitys Suomessa. https://www.stat.fi/til/tjt/2020/01/tjt_2020_01_2021-12-15_kat_001_fi.html Viitattu 6.11.2022.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.

Wilska, Terhi-Anna (1995) *Kulutusjuhla kaikenikäisille? : tutkimus 1980-luvun nuorten kulutuksesta muihin ikäryhmiin verrattuna*. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

Wilska, Terhi-Anna (1999) *Survival with dignity? : the consumption of young adults during economic depression: a comparative study of Finland and Britain, 1990–1994*. Turku: Turun kaupakorkeakoulu.

Wilska, Terhi-Anna (2002) *Me – A Consumer? Consumption, Identities and Lifestyles in Today's Finland*. *Acta Sociologica* 45:3, 195–210.

Yle (2019) Keskusteluohje. <https://yle.fi/aihe/s/keskusteluohje> Viitattu 1.11.2022.

Aineisto

Yle (2022) *Suuret tuloerot voivat vieraannuttaa ystäviä toisistaan – vapaa-ajanvietosta on tullut entistä kulutuskeskeisempää* <https://yle.fi/uutiset/3-12575656>. Tallennettu 11.11.2022.